

КОЗЬЯКОВ Ігор
доктор юридичних наук, професор,
начальник відділу розробки та впровадження
інноваційних методик організації роботи
та управління в органах прокуратури
науково-дослідного інституту
Національної академії прокуратури України,
м. Київ, Україна

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПРОКУРОРА: ЗМІСТ І СКЛАД

Потреби транзитивного суспільства ставлять важливе завдання щодо очищення органів прокуратури від заангажованих, залежних, корумпованих, а інколи й некомпетентних прокурорів і створення оновленого прокурорського корпусу. У зв'язку з тим компетентність варто вважати тим інтегративним показником професіоналізму прокурора, який, по-перше, дає змогу здійснювати службові повноваження фахово, сумлінно, вчасно та відповідально; по-друге, диктує необхідність постійно вдосконалювати професійний рівень; по-третє, робить його досягнення головним завданням професійної підготовки прокурорів.

У теоретичному аспекті професійна компетентність розуміється як інтегральна характеристика готовності людини до успішного розв'язання професійних завдань і виконання професійних обов'язків. За психологічною природою цей феномен є особистісним утворенням, що визначає певний рівень, ступінь, якісний і кількісний показник сформованості професійних знань і навичок та готовність їх ефективно реалізовувати у професійній діяльності.

Сьогодні поняття «компетентність» науковцями трактується здебільшого як альтернативне категорії «професіоналізм». Підсистема професіоналізму діяльності фахівця нового типу характеризується злагодженим поєднанням умінь і навичок на рівні фахової майстерності та високої фахової компетентності, а також акмеологічних інваріантів професіоналізму як фахових базисних вмій [1, с. 123].

Аналогічний підхід спостерігається в нормативно-правових актах, спрямованих на регулювання відносин професійної діяльності. Наприклад, в абзаці 3 ч. 1 ст. 1 Закону України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII «Про державну службу» в нормі-дефініції «професіоналізм» визначається як компетентне, об'єктивне і неупереджене виконання посадових обов'язків, постійне підвищення державним службовцем рівня своєї професійної компетентності.

У назві ст. 15 Кодексу професійної етики та поведінки прокурорів поєднуються поняття «компетентність» і «професіоналізм».

Разом з тим, розкриваючи значення компетентності, Т. Бражне підкреслює, що професійна компетентність визначається не тільки професійними (базовими) науковими знаннями фахівця, а й ціннісними орієнтаціями, мотивами його діяльності, розумінням себе у світі й світу навколо себе, стилем взаємодій з людьми, загальною культурою, здатністю до розвитку власного творчого потенціалу [2].

У праці [3, с. 33] професійна компетентність визначається як інтегрована характеристика особистості фахівця, під якою розуміється наявність необхідного для успішної реалізації професійної діяльності комплексу ставлень, цінностей, знань, умінь і навичок, що проявляються у спроможності сприймати індивідуальні професійні та соціальні потреби; у забезпеченні соціальної і професійної самореалізації; у можливості професійного самовдосконалення протягом всього життя. Також у сучасній літературі компетентність розглядається як сукупність новоутворень, знань, системи цінностей і відносин, що сприяють створенню ціннісно-сміслових, поведінкових, мотиваційних, емоційно-вольових, когнітивних результатів діяльності особистості [4].

Відтак констатуємо, що професійна компетентність прокурора – це інтегративне, багатоаспектне поняття, що поєднує показники вдосконалення професійного рівня та особистісного зростання.

Для індивіда, який перебуває на посаді в органах прокуратури, професійна компетентність, проявляючись у службовій діяльності та у відносинах поза службою, перетворюється в його особистісні якості, властивості та, відповідно, стає характеристиками мотиваційних, смислових, морально-етичних, регуляторних компонентів поведінки прокурора, поряд з когнітивними (знаннями) та досвідом прокурорської діяльності.

Крім того, проведеними дослідженнями доведено, що професійна компетентність реалізується у формі професійних вимог до спеціаліста та належить до професійно-особистісних утворень, які впливають на успішність виконання ним своїх службових завдань. Отже, в понятті «професійна компетентність» виділяють такі компоненти: а) професійна кваліфікація; б) соціально-професійний статус; в) професійно значущі особистісні якості [5, с. 85].

Наприклад, у ст. 83 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» критерієм кваліфікаційного оцінювання судді (спрямованого передусім на професіоналізацію суддівського корпусу. – прим. авт.), визначена компетентність (професійна, особиста, соціальна тощо), як слушно зазначається в юридичній літературі, при тому вимога щодо компетентності охоплюватиме не лише професійний аспект, а також й інші аспекти – зокрема особистий, соціальний тощо [6, с. 196].

Відповідність судді критерію професійної компетентності оцінюється (встановлюється) за такими показниками, як: рівень знань у сфері права; рівень практичних навичок та умінь у правозастосуванні; ефективність здійснення правосуддя; діяльність щодо підвищення фахового рівня. Показниками особистої компетентності є: когнітивні, емотивні та мотиваційно-вольові

якості особистості, а соціальної – комунікативність, організаторські здібності, управлінські властивості та моральні риси особистості [7].

За результатами проведеного дослідження Б.І. Базарником обґрунтовується потенційна модель професіоналізму судді, яка передбачає професійну компетентність (теоретико-правова, практично-правова та системно-аналітична) [8, с. 15].

Таким чином, об'єктивно виникають підстави для співвідношення понять «професійна компетентність прокурора» і «правовий статус прокурора». Безперечно, з відповідним уточненням, що окремим структурним елементом правового статусу прокурора є правосуб'єктність.

У теоретико-правовому аспекті юридична конструкція правового статусу суб'єкта права має певну структуру, складається з елементів, які виконують різні функції. Юридична конструкція правового статусу суб'єкта права включає такі елементи: 1) правосуб'єктність; 2) система прав, обов'язків та охоронюваних законом інтересів; 3) система гарантій прав, обов'язків та охоронюваних законом інтересів суб'єктів права; 4) юридична відповідальність [9].

У праці [10] сформульовано дефініцію поняття правосуб'єктності суддів судів загальної юрисдикції, під яким пропонується розуміти здатність особи у встановленому законодавством порядку набувати правового статусу судді суду загальної юрисдикції, тобто виступати носієм суб'єктивних прав та юридичних обов'язків професійного судді. На підставі наведеної дефініції, В. Єгорова у змісті правосуб'єктності суддів виділяє соціальну, психофізіологічну, професійну, моральну компетентність, підкреслюючи, що при нормативному визначенні вказані властивості суб'єкта набувають характеру юридично значущих і складають структуру професійно важливих якостей судді.

Я.М. Толочко правосуб'єктність прокурора визнає як спеціальний вид правосуб'єктності, що містить юридичну характеристику особи людини, яка є прокурором, його якостей і здібностей із точки зору відповідності до тих критеріїв, що визначені в законодавстві як обов'язкові для наділення встановленим комплексом юридичних можливостей [11, с. 182].

Узагальнюючи наведені вище теоретичні положення та емпіричні результати, з огляду на зміст визначення професійної компетентності прокурора вважаємо, що професійна компетентність прокурора, будучи складною динамічною структурою, складається з таких компонентів:

- ціннісно-мотиваційний (мотиви, потреби, настанови, інтереси, цінності, ідеали, правові та морально-етичні норми тощо);
- когнітивний (знання про особливості прокурорської діяльності та її вимоги до особистості прокурора);
- операційно-діяльнісний (володіння методами, способами, прийомами, культурою професійної прокурорської діяльності, юридичної техніки, діловодства);
- поведінковий (конкретні дії, поведінкові прояви чи потенційні поведінкові реакції у сфері професійної прокурорської діяльності);

- комунікативний (володіння державною (та іноземною) мовами, комунікативними техніками, риторикою та культурою спілкування);
- рефлексивно-творчий (самоконтроль, саморегуляція, самооцінювання, самовдосконалення).

Список використаних джерел:

1. Брич В.Я., Снігур Х.А. Акмеологічна модель фахівця нового типу. *Демографія та соціальна економіка*. 2017. № 1(29). 122–131.
2. Браже Т.Г. Развитие творческого потенциала. *Сов. педагогика*. 1989. № 8. С. 89–94.
3. Мороз Л.І. Професійно-психологічний тренінг у становленні особистості фахівця (на прикладі працівників ОВС). Івано-Франківськ: Надвірнянська друкарня, 2007. 311 с.
4. Зимняя И.А. Педагогическая психология: учебник. 3-е изд. Воронеж: НПО МОДЭК, 2010. 448 с.
5. Молчанов С.Г. Профессиональная компетентность и система повышения квалификации педагогических и управленческих работников. *Вестник Челябинского университета: Серия 5. Педагогика. Психология*. 2011. № 1. С. 84–99.
6. Шукліна Н. Професійний розвиток судді: виклики сьогодення. *Слово Національної школи суддів України*. 2013. № 3. С. 34–39.
7. Про затвердження Положення про порядок та методологію кваліфікаційного оцінювання, показники відповідності критеріям кваліфікаційного оцінювання та засоби їх встановлення: рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 03.11.2016 № 143/зп-16. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MUS29511.html (дата звернення: 02.09.2019).
8. Базарник Б.І. Професіоналізація суддів у контексті сучасного реформування: філософсько-правові аспекти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.12. Хмельницький, 2019. 19 с.
9. Окунев І.С. Загально-теоретичні засади правового статусу суб'єкта права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2010. 20 с.
10. Єгорова В.С. Конституційно-правовий статус суддів судів загальної юрисдикції: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2008. 17 с.
11. Толочко Я. Правовий статус прокурора: сучасні підходи вдосконалення. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 2. Т. 4. С. 180–186.